
Hugo Gijssels

**Nationalisme in Vlaanderen:
"een zekere afkeer voor het vreemde..."**

"Ik kom er vrijmoedig voor uit: tijdens de oorlog was ik een passieve voorstander van wat men de Nieuwe Orde pleegt te noemen, want ik hoopte dat de Vlaamse ontvoogding eindelijk werkelijkheid zou worden."

(Karel Dillen in het weekblad *Panorama*, 8 november 1988)

"Mustafa die schapen slacht in zijn badkuip is mijn ergste vijand niet. Mijn ergste vijand is de Belgische staat."

(Gerolf Annemans in *Vrij Nederland*, 23 januari 1988)

De belangrijkste kwaal waaraan elke vorm van nationalisme lijdt, is het gebrek aan een hanteerbare definitie. Of het nu gaat om het staatsnationalisme zoals dat beleden wordt door fervente Belgisch-nationalisten (*l'idée nationale*), het extremistisch staatsnationalisme van het Front National in Frankrijk, het democratisch Vlaams-nationalisme van de Volksunie of het rabiate nationalisme van het Vlaams Blok, telkens blijkt de definiëring van het beleden nationalisme -en dus ook de invulling van de eigen identiteit- een breiwerk dat met haken en ogen aan elkaar hangt.

In de *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging* illustreren de auteurs Eric Defoort en Frans Van der Elst dit op treffende wijze. Uit een combinatie van losse, meestal vage elementen puurt Defoort een schets van het Belgisch nationalisme (de Belgische volksgeest, het Belgisch-nationaal gevoel, "*le patriotisme est un sentiment, le nationalisme est une doctrine*").

Voor Van der Elst is «*de idee die ten grondslag ligt aan het volksnationalisme, de idee van de volksgemeenschap als door de natuur gegeven, waardevolle, onvervangbare samenlevingsvorm. Niet de staat, de staatsgemeenschap, maar het volk, de volksgemeenschap wordt beschouwd als primair, als het waardevolste. Het is de uitling van*

een denken volgens volkse maatstaven in tegenstelling tot het etatistisch denken». En Van der Elst voegt daaraan toe dat de meest toepasselijke definitie om het Vlaams-nationalisme te kenmerken, die van C.J.H. Hayes is: *«it directs the supreme loyalty of its adherents to a community of language, customs and historic tradition.»*

Hoewel staats- en volksnationalisme in de politieke praktijk altijd elkaars vijanden zijn, hebben ze enkele gemeenschappelijke kenmerken die in het verleden zowel als vandaag aanleiding geven tot dramatische ontsporingen. Hun gebrek aan ideologische onderbouw wordt ruimschoots vervangen door traditionalisme en romantiek. Twee begrippen die in een politieke context nauw aanleunen bij conservatisme en irrationele dweperigheid. De slogan «Eigen volk eerst» is daar een funest voorbeeld van.

Inzake het Belgisch staatsnationalisme kunnen we voor het overige kort zijn. Eric Defoort droeg het in 1975 al ten grave: *«op het ogenblik leeft het Belgisch nationalisme nog voort in kleine groepjes, die vooral in Brussel hun zwaartepunt hebben. Periodieken zoals onder andere Belgique-Europe en La Nation Belge zijn er de spreekbuis van. Men vindt er nu nog dezelfde elementen in terug als in het Belgisch-nationalisme van voor 1940, zoals onder andere een steeds latent aanwezig anti-democratie. Zo wordt er ook de bewondering voor Charles Maurras en de Action Française nog steeds levendig gehouden. Rondom deze bladen leeft een jeugdgroep die, net als de vooroorlogse onder leiding van Nothomb, de naam Jeunesses Nationales voert. De idealistische en belangloze verandert niets aan het feit dat de invloed van het tegenwoordig Belgisch-nationalisme op het Belgische politieke leven nihil is. De politieke evolutie in ons land bezorgt het nog steeds grotere frustraties en maakt het onmogelijk nog ooit aanknopingspunten te vinden met de Belgische politieke realiteit. De laatste grondwetsherziening is de meest recente klap die het te incasseren kreeg. "La Belgique unitaire -seule viable- a été assassinée par une démocratie décadente", aldus een redacteur van La Nation Belge.»*

Met het Vlaams volksnationalisme (Vlaams-Nationalisme) liggen de zaken niet zo eenvoudig. Van bij het ontstaan in de negentiende eeuw is de Vlaamse Beweging de emanatie van dit nationalisme geweest. De verschillende stromingen die onder deze paraplu schuilgaan zijn genoegzaam bekend: separatisme, federalisme, de heel-Nederlandse beweging,... Hoewel op zichzelf respectabel, kwamen niet weinig van deze stromingen en sub-tendenzen in de jaren dertig en veertig in rechts tot nazistisch vaarwater terecht: het ontbreken van een uitgewerkte

ideologie leidde tot een opslorping van ideeën en symbolen van de rechtse revolutie die zich overal in Europa op het nationalisme beriep. Bij verschillende Vlaamsnationale auteurs (Elias, Van der Elst, Willemsen) kan men lezen hoe de in oorsprong pacifistische en linkse Vlaamse Beweging op die manier in de collaboratie terecht kwam. Deze ommezwaai, waarvoor talloze verklaringen bestaan, besmet diezelfde Vlaamse Beweging tot vandaag met een anti-democratische infectie die ongeneeslijk blijkt te zijn. Verheerlijking van de collaboratie, nauwelijks verholen racisme, paramilitair vertoon, steun aan de apartheid in Zuid-Afrika, autoritaire geüniformeerde jeugdbewegingen, anti-feminisme, het zijn de uiterlijke symptomen die steeds weer op Ijzerbedevaarten en Zangfeesten in het oog springen. Bij de Volksunie, de oudste politieke dochter van de Vlaamse Beweging, zijn de scherpe kantjes er na jaren van participatie aan het beleid wel afgesleten. Bij het Vlaams Blok, de jongste politieke telg van de beweging, is het allemaal nog virulent aanwezig. In zoverre zelfs dat dat nationalisme nog slechts een etiket is dat misbruikt wordt om een racistische politiek aan te kaarten.

De oorsprong van deze nefaste evolutie ligt in de naoorlogse periode toen de Vlaamse Beweging -boordevol zelfbeklag- naliet zich van de collaboratie te distantiëren en van de gemaakte fouten te leren. De ontstaansgeschiedenis van de Volksunie en van het Vlaams Blok illustreren dit ten overvloede.

In 1954 werd de Volksunie opgericht door een aantal Vlaamsnationale activisten, gegroepeerd rond de Brusselse advocaat Frans Van der Elst. 1954 geldt in dat milieu dan ook als het jaar van de heropstanding. Aan de oprichting van de Volksunie waren verschillende mislukte pogingen om een partij op Vlaams-nationale grondslag in de steigers te helpen, voorafgegaan. In juni 1949 was er het electoraal fiasco geweest van de *Vlaamse Concentratie*, waarin Karel Dillen militeerde. In datzelfde jaar stond Dillen, samen met Herman Senaeve en Toon Van Overstraeten ook aan de wieg van de *Jong Nederlandse Gemeenschap* (JNG), die in 1956 op initiatief van Dillen het tijdschrift *Dietsland-Europa* zou oprichten. Voor hij toetrad tot de JNG was Dillen lid van het militant-Vlaamse Sint-Arnoutsvendel in Antwerpen.

In dezelfde periode werd al een poging ondernomen om een partij onder de naam *Volksunie* op te richten. Initiatiefnemers waren oud-Dinaso Juul De Clercq, Willy Van Hille (een afgezette magistraat uit Gent), Herman Wagemans, Herman Todts en advocaat Gilbert Claus. Het initiatief genoot de steun van het weekblad *De Voorpost*, waarin trouwens de oprichtingsvergadering van de Volksunie op 8 mei 1949 in de Antwerpse zaal Gruter werd aangekondigd. Ingevolge een

tegenbetoging van weerstandsorganisaties ging de stichtingsvergadering niet door en werd het project definitief afgevoerd.

In 1950 probeerde Frans Van der Elst, die in het collaboratiemilieu op enig aanzien kon rekenen wegens zijn grote inzet tijdens de repressieprocessen, tevergeefs een *Vereniging voor Vlaams-Nationale Aktie* op te richten. Na de publicatie van een door Van der Elst geschreven brochure *Vlaamse Beweging en Vlaams Nationalisme* werd de vereniging opgedoekt.

Bij het begin van de jaren vijftig onderhield de toen 25-jarige Dillen goede contacten met de *Mouvement Social Européen* (MSE), de eerste naoorlogse internationaal georganiseerde neo-nazi-organisatie die destijds werd geleid door René Binet, Maurice Bardèche en Per Engdahl. In zijn in 1977 gepubliceerde studie schrijft de Franse auteur Patrice Chairoff dat Karel Dillen in mei 1951 aanwezig was op het stichtingscongres van de MSE in Malmö: «... het congres besloot een studiegroep op te richten die geleid werd door Per Engdahl en samengesteld was uit Karl-Heinz Priester (Duitse Bondsrepubliek), Maurice Bardèche en Odette Moreau (Frankrijk), Ernesto Massi (Italië), Manuel Ballesteros (Spanje), Roland Timmel en Wilhelm Landig (Oostenrijk), Karel Dillen (België) en luitenant-kolonel Gayre of Gayre and Nigg (Groot-Brittannië)». Deze studiegroep was het die het voorstel formuleerde «een beweging op Europese schaal» op te richten, een voorstel dat leidde tot de stichting van de MSE.

Uit MSE ontstond later de neo-nazistische *Nouvel Ordre Européen* (NOE) met als voorzitter de Zwitserse oud-SS-kolonel Gaston Amaudruz en als theoreticus René Binet. Figuren die we in het ideologisch landschap van Karel Dillen nog zullen ontmoeten.

Ook rond het weekblad *Opstanding*, uitgegeven door Walter Bouchery, groepeerden zich een aantal Dinaso's, ex-VNV'ers en Vlaams-Nationalisten die men later in de Vlaamse Beweging zou terugvinden. Dit blad werd grotendeels volgeschreven door de wegens collaboratie veroordeelde Brusselse journalist Henri Tanrez, alias Spartacus. Naast Tanrez ventileerden ook Filip De Pillecijn, Andries Bogaert, Leo Wouters, Toon Van Overstraeten, Staf Verrept, Arthur en Hector De Bruyne en Karel Dillen hun rechts-nationalistisch ideeëngoed in *Opstanding*. Het weekblad drukte in april 1951 een van de allereerste breed uitgemeten pleidooien voor amnestie, van de hand van Frans Van der Elst, af. De Antwerpse advocaat Walter Bouchery was wegens collaboratie bij verstek ter dood veroordeeld, maar in beroep verrassend vrijgesproken. In 1947 lag hij met zijn drukkerij Luctor, samen met Frans

---

Van der Elst, Jaak Van Waeg, ex-VNV-er Jos Custers, Ferdinand Brieven en Leo Picard aan de basis van het blad *Wit en Zwart*. Na een vertrouwenscrisis rond de persoon van Bouchery verdween Wit en Zwart, waarna Bouchery in 1949 Opstanding begon uit te geven.

Het hoger geciteerde pleidooi voor amnestie van Van der Elst was in feite de uitgeschreven tekst van een toespraak die Van der Elst had gehouden voor het «Paascongres der Vlaamse Jongeren» dat georganiseerd was door het *Nationaal Actiecomité* (NAC) van Wim Jorissen. Karel Dillen en Toon Van Overstraeten maakten korte tijd deel uit van het bestuur van het NAC. Nog voor het Paascongres plaats had, stapte het tweetal echter op omdat de Vlaams-nationale strekking naar hun mening te weinig aan bod kwam in de Dinaso-politiek van het comité. Na afloop van het congres verspreidden ze een motie waarin ze protesteerden tegen de «manipulaties» op het Congres. Het waren rumoerige jaren waarin voor- en tegenstanders van amnestie geregeld met elkaar op de vuist gingen.

Er waren in die tijd wel meer Vlaams-nationalistische initiatieven die op een mislukking uitdraaiden. Op 20 september 1953 wilden een aantal jongeren in Antwerpen een «Vlaams-nationale Landdag» organiseren met als thema's amnestie en federalisme. Het initiatief ging uit van Karel Dillen, Bob Maes, Rudi Van der Paal, Toon Van Overstraeten, Bert Hermans, Dries Bombeke en Jan De Moor. De organisatoren hadden de Antwerpse zaal Billard Palace gehuurd, maar de uitbater weigerde hen op de valreep de toegang, zodat op het laatste moment verhuisd werd naar het Sportpaleis. Daar werden de deelnemers echter opgewacht door de Weerstand. Aan de ingang kwam het tyot hevige rellen. Uiteindelijk dienden Frans Van der Elst, Karel Dillen, Toon Van Overstraeten en Herman Wagemans hun toespraken voor een bijna lege zaal af te haspelen.

Begin 1954 namen Van der Elst, Frans Lambrechts, Gust Aernouts, professor Walter Couvreur en Wim Jorissen het initiatief om samen met vertegenwoordigers van de Vlaamse Concentratie en van het Boerenfront onder de naam *Christelijke Vlaamse Volksunie* aan de parlementsverkiezingen deel te nemen. Ondanks het samengaan van beide organisaties werd enkel Herman Wagemans verkozen op de Antwerpse Kamerlijst.

Het zou nog duren tot 21 november 1954 eer het collaboratiemilieu en de Vlaams-nationalistische beweging erin zouden slagen een duurzame politieke organisatie op te richten. Op die datum keurden in

het Brusselse café Sint-Michiël een honderdtal Vlamingen de oprichting van de nieuwe partij goed. Het initiatief ging eens te meer uit van Frans Van der Elst, Walter Couvreur, Herman Wagemans, Wim Jorissen, Frans Lambrechts en Louis Van Kerkhoven.

Toen op 15 december in Antwerpen de statuten van de vzw Volksunie officieel werden ondertekend, hadden Lambrechts en Van Kerkhoven al afgehaakt en zag het zevenkoppig bestuur er als volgt uit: Walter Couvreur, Frans Van der Elst, Herman Wagemans, Rudi Van der Paal, Wim Jorissen, René Proost en Ludo Sels. Deze groep was zorgvuldig gekozen. Hoewel de kersverse partij zich opwierp als een Vlaams-nationale anti-repressiepartij, was geen van de zeven stichters na de oorlog veroordeeld. Nochtans werkten op de achtergrond figuren als Ward Rolus, Bob Maes en Walter Rolus mee. Onmiddellijk na de oprichting van de Volksunie, traden een aantal figuren toe tot het hoofdbestuur: Adolf Cuypers (Antwerpen), Bob Maes (Zaventem), Victor Bouckaert (Roeselare), Marcel Senesael (Hoogstade), Jan De Bondt (Diksmuide), Richard Van Leemputten (Velzeke) en Hendrik Balthazar (Antwerpen). Na enige aarzeling -zij bleven aanvankelijk vasthouden aan de Vlaamse Concentratie- stapten ook Karel Dillen en Toon Van Overstraeten over naar de Volksunie.

Ruim dertig jaar later omschreef Frans Van der Elst de motivering van de Volksunie-stichters als volgt: *«Wij werden gedreven door een ideologische overtuiging, door ons geloof in de Vlaams-nationalistische gedachte, door een gekwetst rechtvaardigheidsgevoel omdat wij de repressie en de benadeling van het Vlaamse volk in de Belgische staat als onrecht aanvoelden. Wij wilden en wij konden ons niet neerleggen bij de nederlaag van het Vlaams-nationalisme of bij de onderdrukking ervan door de repressie. Ongetwijfeld omdat het Vlaams-nationalisme in onze ogen en in onze overtuiging zijn waarde niet verloren had; omdat een idee niet weerlegd wordt door onderdrukking of vervolging. De idee die zovele generaties voor ons had bezielde, die de Vlaamse Beweging gedurende meer dan een eeuw voortgestuwd had, behield ondanks het avontuur van de collaboratie haar aantrekkingskracht op ons. Geen van ons was bij mijn weten lid geweest van een der traditionele partijen. De Volksunie is in ieder geval voor mij persoonlijk de eerste politieke partij waarvan ik lid werd. Wij waren dus geen dissidenten, aangezien wij tot geen enkele bestaande partij behoorden. Wij waren Vlaams-nationalisten.»*

Hoewel Van der Elst hier slechts vluchtig de collaboratie vermeldt, was het collaboratiemilieu in de beginjaren van de partij de belangrijkste doelgroep. De Volksunie was de enige partij die van bij haar oprichting

in 1954 de eisen tot amnestie en eerherstel hoog in het vaandel voerde, en dat werkte als een magneet op diegenen die zich als «slachtoffers van de repressie» beschouwden. Met hen sijpelden ook hun politieke denkbeelden in de partij binnen.

Het zwaartepunt van de partij lag in Antwerpen. Dit had niet enkel te maken met de ruime aanwezigheid van Vlaams-nationalisten in de havenstad, maar ook met de organisatorische talenten van de toenmalige Antwerpse voorzitter Rudi Van der Paal.

Financieel kon de partij in de beginperiode vooral rekenen op de steun van figuren als Robert Standaert uit Balgerhoeke, de Sint-Niklase industrieel Frans Wymeersch, Jules Dhondt en niet te vergeten de opbrengst van het colportagewerk door leden van de *Vlaamse Militantenorganisatie* (VMO), die zich van bij de oprichting ten dienste van de Volksunie had gesteld. De VMO bouwde in die periode onder leiding van Bob Maes, Wim Maes en Camiel Van Damme afdelingen uit in Antwerpen, Brussel, Gent, Brugge, Roeselare en Aalst en fungeerde als geüniformeerde ordedienst en plakploeg van de Volksunie. De militie hield intern en door haar uiterlijk machtsvertoon de herinnering aan het VNV, de Zwarte Brigade en de Dinaso-militie levend. Deze openlijke referentie naar de collaboratie en het nazisme bracht de partij steeds meer in diskrediet. Toen de VMO weigerde af te stappen van geweld en haar uniformen niet wou thuislaten, werd de samenwerking door Volksunie-voorzitter Frans Van der Elst in 1963 verbroken.

Tegen die tijd kon de VMO al terugblikken op een rijk gevuld gewelddadig palmares. De allereerste Vlaamse Militantenorganisatie was in 1949 opgericht door de latere Volksuniesenator Bob Maes, onder de vleugels van de Vlaamse Concentratie. Maes was politiek gevormd in het *Algemeen Vlaams Nationaal Jeugdverbond* (AVNJ), de jongerenafdeling van het VNV. Tijdens de Tweede Wereldoorlog was hij lid van de *Dietse Militie-Zwarte Brigade*, de militaire afdeling van het VNV en was hij ook actief in de *Fabriekswacht*, feiten waarvoor Maes na de oorlog tot drie jaar gevangenisstraf werd veroordeeld.

De Vlaamse Concentratie en later ook de Volksunie werden destijds door velen gezien als de politieke heropleving van het nazisme en aanverwante nieuwe orde-stromingen en hun bijeenkomsten gaven tot in de jaren vijftig geregeld aanleiding tot tegenbetogingen, waarbij het er soms bijzonder gewelddadig aan toeging. Hoofddoel van de VMO was, zo heette het, de bescherming van dergelijke politieke bijeenkomsten. Althans, zo luidde het officieel. Zelfs in de beginjaren van de organisatie was het echter al duidelijk dat de VMO lang niet zo defensief was als ze

werd voorgesteld. Na amper vier jaar activiteit, op 14 december 1953, achtte de magistratuur het nodig 16 VMO-militanten te veroordelen wegens militievorming. Aanleiding was een plan van de VMO-leiding om met militaire precisie een vaderlandslievende viering in Diksmuide in de pan te hakken. Het plan lekte echter vroegtijdig uit en enkele honderden VMO-ers en sympatisanten werden preventief opgepakt. Bob Maes bleef twee maanden in voorhechtenis.

De spanningen met de partijtop van de Volksunie gingen vanaf 1961 naar een hoogtepunt. Dat jaar werden er vijf Volksunie-parlementairen verkozen, en werd het de hoogste tijd dat de partij haar wilde haren begon te verliezen. Op 3 oktober was de breuk officieel. Op die datum meldde een persbericht van Belga dat de Volksunie en de VMO gemeenschappelijk de wederzijdse relaties voor verbroken verklaarden. Officieel verweet de Volksunie de VMO zijn «uniformgedoe» en de VMO verweet de partij dat ze haar basis niet raadpleegde.

Zowel in de Volksunie als in de VMO vroegen velen zich af of dit nu wel de echte redenen waren voor de boedelscheiding. Het had er immers alle schijn van dat de VMO -toen al- behoorlijk gefiltreerd was door BOB-informanten. De gevolgen daarvan kwamen nauwelijks een jaar na de scheiding volop aan de oppervlakte. De VMO had in september 1963 een nachtelijke raid gepland in Oostende kort na de IJzerbedevaart. In het zicht van de kust werd het uitgerukte VMO-commando totaal onverwacht onderschept door politiediensten die duidelijk op de hoogte waren van de VMO-plannen. In de verwarring die daarop volgde, slaagde een aantal VMO-ers erin met een bestelwagen en een zestal auto's toch nog Oostende te bereiken. Ze besmeurden er tientallen gevels en uithangborden met teer. Een aantal onder hen werd aangehouden en 17 VMO-ers, waaronder Camiel Van Damme, Wim Verreycken, Xavier Buisseret en Wim Maes werden gerechterlijk vervolgd en veroordeeld tot forse boetes en schadevergoedingen. Wim Maes speelde een belangrijke rol in de radicalisering van de VMO. Hijzelf was tijdens de Tweede Wereldoorlog lid geweest van de Duitse Militie-Zwarte Brigade en belandde na de bevrijding in de gevangenis. Begin jaren zestig was hij arrondissementeel secretaris van de Antwerpse Volksunie.

De harde rechterzijde binnen de Volksunie kwam de VMO echter ter hulp. Op initiatief van Rudi Van der Paal, Bert Raets en Rik Ballet werd een «Steuncomité Aktie Oostende» opgericht. Door middel van bedelbrieven en inzamelingen wilde dit comité, gesteund door 't *Pallieterke*, 400.000 frank inzamelen om de veroordeelde VMO-ers en hun families uit de financiële nood te helpen. Een voorbeeld dat in de jaren tachtig door het Vlaams Blok nog eens zou worden overgedaan.

Het is niet onwaarschijnlijk dat Volksunie-voorzitter Van der Elst in 1963 het gevaar van dergelijke machinaties al had ingezien. De partij kon hoedanook op haar rechterflank politionele pottekijkers, desgevallend provocateurs, best missen.

Na de scheiding ondernam Wim Maes, die de VMO sinds 1958 was beginnen leiden, nog pogingen om via de *Volksunie-Militanten* (VUM), de pas opgerichte propagandakern van de partij, opnieuw de partij binnen te dringen. Deze pogingen liepen echter op niets uit. Op 12 juni 1971 werd de VMO in haar eerste versie, die tot dan nooit meer dan 125 leden geteld had, door Bob Maes die de leiding na het overlijden van zijn naamgenoot Wim in 1968 had overgenomen, ontbonden. Bij wijze van wederdienst (?) werd Maes Volksunie-senator.

Inmiddels was de democratiseringsbeweging die ingezet was met mei '68 niet aan de Volksunie voorbij gegaan. Zo bepleitte de Brusselse advocaat en Volksunie-kamerlid Daniël De Coninck een progressief sociaal-flamingantisme dat opteerde voor het federalisme in plaats van het nationalisme. De rechtervleugel van de partij kon dit moeilijk slikken en stootte De Coninck en zijn aanhangers uit de Volksunie. De Coninck trad later toe tot de Brusselse *Rode Leeuwen* en belandde uiteindelijk bij de VVP.

Ondertussen was de Antwerpse advocaat Hugo Schiltz aan zijn opmars in de Volksunie begonnen, en enkele meer progressieve figuren waaronder André De Beul en Nelly Maes traden, gesteund door de *Volksunie-Jongeren*, steeds meer op de voorgrond. Deze laatste namen in mei 1972 zelfs openlijk deel aan Viëtnam-betogingen georganiseerd door Oxfam en de Humanitaire Werkgroep X. Vooral Nelly Maes kreeg het vanwege de rechtervleugel van haar partij zwaar te verduren. Tot vandaag wordt ze in de publicaties van de VMO en van het Vlaams Blok «Rode Nelly» genoemd. De ultra's in de Volksunie namen ook aanstoot aan wat in die kringen de regeergeilheid van de partij-leiding werd genoemd. Ze zagen de Volksunie meer als een Vlaams-nationale zweeppartij ten aanzien van de CVP en vonden dat de partij in die hoedanigheid beter geen regeringsverantwoordelijkheid kon opnemen. Ook het feit dat de Volksunie in 1967 statutair aanvaardde een pluralistische partij te zijn en dus afstapte van het predikaat «christelijk», was voor de extreem-rechtervleugel nauwelijks aanvaardbaar. Voor Karel Dillen was het in 1970 duidelijk: de Volksunie ging de linkse toer op en dus nam hij ontslag uit de partij. In de jaren die volgden zou hij zich opnieuw volop inzetten voor *Were Di* en zijn geesteskind het Were Di-tijdschrift *Dietsland-Europa*. Meteen had hij ook de handen vrij om hand-

en spandiensten te bewijzen voor racistische organisaties zoals de VMO, later ook *Voorpost* en *Protea*. Vanaf 1975 begint Dillen geregeld onder eigen naam in *Alarm* te publiceren en bij de jaarwisseling 1975-76 publiceert hij een boek over de in 1968 overleden VMO-leider Wim Maes dat onder andere in *Alarm* maandenlang werd aangeprezen en verkocht in Erikssons café Odal.

Tegen de tweede helft van de jaren zeventig had Karel Dillen rond zijn persoon een uitgebreid netwerk van individuen en organisaties die allen een aantal eigenschappen gemeen hadden, gecreëerd: ze waren de Vlaams-nationale zaak op militante wijze toegedaan, ze cultiveerden een zeker heimwee naar een bepaald verleden, etaleerden in meerdere of mindere mate een vorm van racisme en ze situeerden zich allen extreem-rechts van het politieke centrum.

Op initiatief van Were Di, waarvan Karel Dillen de bezieler was, organiseerde dit milieu zich in de *Vlaams-Nationale Raad* (VNR), die op 21 oktober 1973 tijdens de eerste Vlaams-Nationlae Landdag werd opgericht. De VNR overkoepelde 27 rechtse en extreem-rechtse organisaties en stelde zich tot doel een verdere «pragmatisering van de Volksunie» tegen te gaan. De organisatie kende een sluimerend bestaan tot op het moment dat het Egmontpact werd ondertekend. In dit milieu (en ver daarbuiten) sloeg het Gemeenschapspact -door de pers omgedoopt tot Egmontpact- in als een bom. Dit pact was in feite het politiek akkoord tussen CVP, BSP, Volksunie, PSC, PSB en FDF waarmee een begin van diverse institutionele hervormingen werd gemaakt. Dit akkoord regelde de oprichting, samenstelling en bevoegdheden van gewest- en gemeenschapsraden, een financiële regeling voor de werking van deze nieuwe organen, de oprichting van subgewesten en een definitieve vergrendeling van Brussel tot de negentien gemeenten.

Critici van het Egmontpact wezen erop dat de hervorming in feite een erg unitaire onderneming was. Ongeveer tachtig procent van de bevoegdheden bleef bij de nationale regering, terwijl gewesten en gemeenschappen het moesten stellen met bijzonder weinig financiële middelen. De uitgewerkte regeling betekende ook dat definitief werd afgestapt van het «federalisme met twee» zoals sinds mensenheugenis door de Vlaamse Beweging werd geëist. In plaats daarvan werd geopteerd voor de zogenaamde gewestvorming met drie. Belangrijke struikelsteen was ook dat Brussel niet langer de tweetalige hoofdstad was, maar een Franstalige stad met beschermende maatregelen voor de Vlaamse minderheid.

Hoewel de cijfers naargelang van de bron uiteen lopen, blijkt toch dat de financiële regeling «nadelig» was voor Vlaanderen. Bij de berekening van de dotaties werden naast de bevolkingsaantallen ook andere criteria gehanteerd, waardoor Vlaanderen ten opzichte van Wallonië werd benadeeld.

Dat er bij het bezegelen van het Egmontpact meer dan alleen psychologische fouten gemaakt waren, bleek ook uit het verzet ertegen dat aanhangers vond in alle Vlaamse politieke partijen en dat buitenparlementair vooral gevoerd werd door de cultuurfondsen, het *anti-Egmontcomité* en de VNR.

De «medeplichtigheid» van de Volksunie aan het Egmontpact was voor de rechtervleugel van die partij en voor alle extreem-rechtse organisaties in Vlaanderen onverteerbaar. Het lag voor de hand dat veel van deze nationalistische geestesverwanten elkaar in een aantal initiatieven zouden terugvinden. Zo besloot de VNR op initiatief van Were Di-secretaris Bert Van Boghout op 19 juni 1977 de georganiseerde oppositie in de Volksunie te versterken door de oprichting van een *Vlaams-Nationaal Directorium* (VND), dat de oppositie zou coördineren. Dit directorium, waarin onder andere ook de Volksunie-parlementsleden Jef Valckeniers en Hector Goemans zetelden, werd geleid door de Were Di-tenoren Bert Van Boghout, pater Marcel Brauns, Edwin Truyens en Jos Defreine. Het VND kreeg ook de openlijke steun van de gewezen Volksuniesenatoren Leo Van de Weghe en Leo Wouters. Haar eerste activiteit bestond in een oproep (19 juni 1977), andermaal opgesteld door Bert Van Boghout, om bij de eerstvolgende parlementsverkiezingen «saneringslijsten» in te dienen om de officiële Volksunie-lijsten te dwarsbomen, en in afwachting van meer duidelijkheid bij het initiatief van Lode Claes, geen nieuwe partij op te richten. Lode Claes was in mei al uit de Volksunie gestapt en was bezig het terrein af te tasten met het oog op de oprichting van een nieuwe politieke partij, een stap die hij pas in november zou zetten.

Het Vlaams-Nationaal Directorium publiceerde in die dagen een zeven punten tellende «Beginselverklaring», waarvan de inhoud in feite een blauwdruk vormt van het latere Vlaams Blokprogramma en dat rechtstreeks ontleend was (sommige paragrafen zelfs letterlijk) aan de beginselverklaring van Were Di: het streven naar een onafhankelijk Vlaanderen met als uiteindelijk doel de Nederlands eenwording; de aanhechting van de aan Vlaanderen «ontroofde» gebieden; een doorgedreven terugzending van de migranten met daaraan gekoppeld een hardnekkig verzet tegen een mogelijke legalisering van abortus; het streven naar een solidaristische sociale politiek, de creatie van een

weerbaar Europa der Volkeren; steun aan onderdrukte minderheden elders in Europa; de strijd voor een algemene en onvoorwaardelijke amnestie wordt als een van de belangrijkste opdrachten omschreven.

De bedoeling was dat Marcel Brauns de oprichting, het doel, en de samenstelling van het Directorium officieel en met de nodige weerklank op de IJzerbedevaart bekend zou maken. Dit feest ging echter de mist in. De VND werd op haar rechterflank immers voorbij gestoken door Karel Dillen, die besliste dat de tijd wél rijp was voor een nieuwe «beginselvaste en onbesmette» Vlaams-nationalistisch partij. Hij stichtte op 1 oktober 1977 in het Brusselse flamingantencafé Graaf van Egmont (!) met een aantal getrouwen de *Vlaams-Nationale Partij* (VNP).

In de beginperiode werd de partij geleid door een stuurgroep waarin naast Karel Dillen ook Wim Verreycken (gewezen lid van TAK en medestichter van de voormalige *Republikeinse Partij*), Leo Wouters (ex-Volksunie-senator) en Gerard Slegers (ex-Volksunie-senator en Limburgs stakingsleider) zetelden. Xavier Buisseret fungeerde als «raadgever». Toen de VNP zich op 1 oktober 1977 aan de pers voorstelde, verklaarde Dillen dat de partij het «solidarisme» aanhing en als zweeppartij wilde ijveren voor volledig zelfbestuur voor Vlaanderen door de afbraak van de Belgische staat. Het solidarisme was in de jaren dertig de Vlaams-Nederlandse variant geweest op de fascistische bewegingen in Italië, Duitsland en Spanje.

Vanuit het collaboratiemilieu genoot de nieuwe partij alle steun en van bij de aanvang werd een aantal gerenommeerde «slachtoffers van de repressie» actief in de VNP. In het extreem-rechtse maandblad *Haro* legde Dillen uit waarom er volgens hem een Vlaams-Nationale Partij nodig was en lanceerde hij tegelijk ook een felle aanval op Schiltz en zijn medestanders : *«Vanzelfsprekend moeten we ronduit de baatzuchtige verdedigers van het Egmontpact afschrijven, veroordelen en ongenadig bekampen. Het is het gedeelte van de Volksunie dat volstrekt ter kwader trouw is. De houding van deze mensen wordt ingegeven door eigenbelang, eerzucht, machtsdrang en verder de hele kleefpot van mandaten, ambten en posten. Enkelingen onder hen kunnen tot beter inzicht komen en zich opnieuw tot het Vlaams-nationalisme bekeren. De overigen stoten wij zonder meer uit».*

Op 20 november 1977 had op initiatief van ex-Volksuniesenator Lode Claes in Dilbeek het maanden vooraf aangekondigde stichtingskongres plaats van de *Vlaamse Volkspartij* (VVP). Ook Claes was uit de partij gestapt uit onvrede met de Egmontperikelen. Claes was liever met Dillen scheep gegaan, maar uiteindelijk vond hij de sfeer rond Dillen en diens

---

ultra's te eng nationalistisch. In de eerste partijraad zaten opvallend veel Volksunie-dissidenten : Daniël De Concinck, Els Grootaers, Piet Vrancken, Chris Broeckaert, Luc De Pesseroey, Willy Van Mossevelde.

Lode Claes mikte ook meer op middenkaders en intellectuelen om zijn partij uit te bouwen. Zo omringde hij zich in de VVP onder andere met mensen als de Limburgse advocate Margaret de Roo, de Antwerpse hoogleraar Detlev Hendrik Schmidt, de omstreden Westvlaamse ingenieur André Mertens, de Brusselse cultuursociologe Agnes Caers en de Brabantse ere-advokaat Raf Voordeckers. Ook in de VVP was het collaboratiemilieu en het extreem-rechtse Vlaams-nationalisme echter nadrukkelijk aanwezig met onder meer figuren als Frans De Hoon uit Halle, Paul Hendrik Leenaerds uit Zoersel (beiden veroordeeld wegens collaboratie), de Kortrijkse kunstschilder Marcel Notebaert (medestichter van de Marnixring en voorzitter van het adviescomité van de André Demedtsprijs), de oud-koloniaal Karl Van Marcke, de gewezen Westvlaamse voorzitter van de Vlaamse Volksbeweging Jo Van Severen, Europees federalist Walter Kunnen en Roeland Raes, ex-VMO en lid van Were Di.

Onmiddellijk na hun oprichting begonnen zowel de VNP als de VVP de VMO en Were Di het hof te maken. Were Di-sekretaris Bert Van Boghout wenste echter de kerk in het midden te houden en verklaarde namens zijn organisatie en namens het Vlaams-Nationaal Directorium dat de «bestaande deelpogingen» van Lode Claes en Karel Dillen wellicht zouden kunnen samenvloeien tot een «nieuw Vlaams-nationaal alternatief». Toen echter bleek dat er van een fusie tussen de twee partijen niet onmiddellijk sprake kon zijn, stelden Were Di en het VND alles in het werk om toch een minimaalsamenwerkingsakkoord tot stand te brengen. Een eerste poging om de leiders van de VNP en de VVP tijdens een ontmoeting te Oostende dichterbij elkaar te brengen, mislukte. Een tweede poging kende meer succes. Tijdens een etentje op 19 maart 1978 op initiatief van Bert Van Boghout, legden Karel Dillen en Luc Pauwels namens de VNP en Piet Bocken en pater Brauns namens de VVP de basis voor een verdere samenwerking. Medio april van hetzelfde jaar bereikten de onderhandelaars een principiële akkoord.

Claes en Dillen dongen ook beiden naar de gunsten van Eriksson en streefden ernaar de VMO als plak- en ordedienst in hun partijbestuur in te schakelen. Uiteindelijk bracht ook Eriksson de twee kersverse partijvoorzitters begin 1978 in Antwerpen bij elkaar om de militanten van de VMO met beide partijen te laten kennismaken. Op het eerste gezicht maakte dat de zaak niet eenvoudiger, want Claes en Dillen deden elk in hun respectieve uiteenzetting een beroep op de goede diensten van de

VMO. Claes en Dillen kregen ook alletwee de gelegenheid om hun standpunt in Haro en Alarm te publiceren. Zoveel was duidelijk, zowel Bert Eriksson als Xavier Buisseret stuurden aan op een fusie van de VNP en de VVP.

Zover kwam het ook. De parlementsverkiezingen van 17 december 1978 boden voor beide partijtjes afzonderlijk geen aantrekkelijk perspectief. Het partijkader was nauwelijks uitgebouwd en VNP en VVP beschikten samen over slechts enkele tientallen afdelingen. Claes en Dillen, niet in geringe mate gesteund door een aantal leden van het Vlaams Nationaal Directorium, besloten een verkiezingskartel te vormen onder de naam *Vlaams Blok*. Extreem-rechts schaarde zich en bloc achter dit kartel en de VMO, Were Di en Voorpost voerden een felle propagandaslag ten voordele van het Vlaams Blok en tegen de Volksunie.

De Volksunie van haar kant probeerde de schade op haar rechterflank te beperken door mandatarissen met een duidelijk anti-Egmontimago als Bob Maes, Jef Valckeniers en Hector Goemans op verkiesbare plaatsen te zetten. Deze operatie betekende voor de Volksunie opnieuw een verschuiving naar rechts. Nelly Maes daarover destijds in *De Morgen*: *«Wij hebben veel moeten opofferen om de lijst van het Vlaams Blok af te zwakken. Dat houdt in dat wij zoveel mogelijk de oude nationalistische clans op de lijsten hebben geplaatst. Waarvan het gevolg dan weer was dat wij een deel van onze aantrekkingskracht op de jongeren en op de progressieven hebben ingeboet ..... Toen ik begon in de politiek, in 1968, was is duidelijk op de jongeren en op de progressieven gericht en we ondervonden geen moeite om daar gestalte aan te geven. Maar door de dreiging van het Vlaams Blok is dat afgezwakt».*

Ogenschijnlijk beschikten Lode Claes en het VVP-kader in het Vlaams Blok over de beste troeven. Tijdens de reeks verkiezingsmeeting die het Vlaams Blok organiseerde, bracht de VVP een batterij Vlaams-nationale «prominenten» op het podium: Lode Claes, Roeland Raes, Marcel Deprins, Luc Winkler, Serge Gryssolle, de professoren Chris van Summere en Detlev Schmidt, Chris Broeckaert. De VNP daarentegen kon enkel Karel Dillen en Gerard Slegers in stelling brengen. Tegen alle verwachtingen in behaalde Lode Claes echter geen zetel in Brussel, terwijl Karel Dillen in Antwerpen wel werd verkozen. De Nederlaag van Claes werd vooral toegeschreven aan het feit dat hij het in Brussel moest opnemen tegen Volksunie-zwaargewichten als Bob Maes en Jef Valckeniers. In het totaal behaalde het Vlaams Blok 76.051 stemmen, dat is twee procent van de in Vlaanderen uitgebrachte stemmen.

De Volksunie kwam met een verlies van zes kamerzetels, een achteruitgang van 3,02 procent, andermaal gehalveerd uit de verkiezingen. In Antwerpen, de traditionele bakermat van extreem-rechts, verloor de Volksunie in de periode van 1971 tot 1978 overigens 56 procent van haar kiezers. De provincie Antwerpen was met 26.000 stemmen, waarvan 20.000 in het arrondissement Antwerpen, het belangrijkste wingewest van het Vlaams Blok. Niet zonder trots schreef José Wilmots in Dietsland-Europa dat het Vlaams Blok vaste voet gekregen had in de arrondissementen waar destijds de Vlaams Concentratie het sterkst was.

Ingevolge de persoonlijk overwinning van Dillen was inmiddels ook het lot van de VNP en de VVP bezegeld. Lode Claes nam met de VVP nog deel aan de Europese verkiezingen van juni 1979 en behaalde amper 34.710 stemmen, een nederlaag. Lode Claes trok zich na de Europese verkiezingen terug uit de actieve politiek. Karel Dillen hergroepeerde in juni 1979 de VNP met de radicale Vlaams-nationalistische vleugel van de VVP die geleid werd door Roeland Raes en Edwin Truyens en behield daarbij de naam Vlaams Blok. Het Vlaams-Nationaal Directorium had van toen af geen bestaansreden meer en verdween van het toneel. De Vlaams-Nationale Raad en het VND moeten, gelet op de samenstelling en de ideologie welke er door Were Di aan gegeven werd, gezien worden als een voorafspiegeling van het Vlaams Blok. Zowel inzake haar functie als zweeppartij als inzake het hergroepen van Vlaams-nationale extreem-rechtse organisaties nam het Vlaams Blok de rol van de VNR over. Naarmate het Vlaams Blok groeide, namen het belang en de activiteiten van Were Di af. De organisatie blijft echter wel bestaan als «denktank» aan de periferie van de partij en als bewaker van de Heel-Nederlandse ideologie van het Vlaams Blok. Voor de verdere uitbouw van zijn partij kon Dillen inmiddels rekenen op tal van oude getrouwen uit de catacombentijd als Leo Van de Weghe, Camiel Van Damme, Frans Van Elsacker, Jef Nagels, Bert Hendrickx en Leo Wouters.

Voor Were Di, TAK en Voorpost bleek de creatie van het Vlaams Blok een zegen. In oktober 1980 werd dit door de VMO-leiding in Alarm als volgt verwoord : *«Toen Karel Dillen het leiderschap over het Vlaams Blok verkreeg, si het voor alle Vlaamse Militanten gaan veranderen. We hadden weer de steun van een politieke partij ! Dit is een niet te onderschatten voordeel voor de militante groepen geweest ..... Waar voorheen iedereen zelf führer wilde zijn in de eigen kleine organisatie, heeft de persoonlijkheid van Karel Dillen de zo noodzakelijke bruggen gelegd».*

De nadrukkelijke aanwezigheid van de zogenaamde militante groepen in het Vlaams Blok - en dit op alle niveau's - leidde zeer snel tot een polarisering en een verharding van de politieke lijn van de partij. Rabiatische racisten, neo-nazi's en revisionisten, leden van privé-milities, ze hadden allemaal hun zeg en bevolkten volop de verkiezingslijsten van het Vlaams Blok. Electoraal spon de partij er garen bij, vooral ten koste van de Volksunie die het steeds moeilijker kreeg om haar nationalistisch profiel gaaf te houden. Het Vlaams Blok en zijn satelietorganisaties wierpen zich bovendien op als unieke beheerders van de nationalistische erfenis.

Geïnspireerd door de op migrant- vijandige verkiezingscampagnes gebaseerde electorale successen van het Front National in Frankrijk, stopte de leiding van het Vlaams Blok op het zesde partijcongres (1984) haar nationalistische visie definitief in een racistisch keurslijf. Het electorale effect - vooral maar niet uitsluitend in Antwerpen - kennen we. Sindsdien belichaamt het Vlaams Blok letterlijk en figuurlijk de smalle definitie van nationalisme zoals die door van Dale wordt gegeven : *«streven om al wat als nationaal beschouwd wordt te bevorderen en te accentueren, gepaard met een zekere afkeer voor het vreemde; in extreme vorm de verabsolutering van de eigen natie»*.